

Cédulák XXXIV.

– szent Világszabadság!

*Ha majd minden rabszolga-nép
Jármát megunva síkra lép
Pirosló arccal és piros zászlókkal
És a zászlókon eme szent jelszóval:
„Világszabadság!”
S ezt elharsogják,
Elharsogják kelettől nyugatig,
S a zsarnokság velök megütközik:*

– sírni és dadogni kezdenél, jóllehet tudod, nem több mint költői képzelet... a rabszolganepek fogyasztókból szerveződnek, nem lépnek síkra, de némi béremelés fejében – másnap munkába állnak... És még ha ütköznének is „kizsákmányolóikkal”, még akkor is – mihez kezdenének a győzelemmel? Sikerük mind diktatúrába torkollott! Kegyetlen diktatúrába, ahol nem voltak törvények, csak parancsok és még mélyebb rabszolgaság... A költői kép, mint egy álom, de a valóság kegyetlen... '48, te csillag!, miként '56! – a győzelem boldogsága semmihez sem fogható öröm, amelyet azonban a halál követ... és újabb szolgasors. Vastörvény. *Világszabadság?* Európa ma jobbra *szabad*, megtagadva Teremtőjét – tévelyeg a bőségben... egyik kis népe ilyenkor, március idusán emlékezik, s némi tétova csodálkozással visszanez – mi győztünk volna? Lehetséges lett volna? A költő világszabadságot mond – de még saját hazánk társnépeivel sem kezdhettünk volna alkuba Bécs ellenében... Világszabadság – embermilliók akkor is, azóta is karéj kenyeret, maréknyi rizst, bögre meleg levest szeretnének... A szabadság szent adomány, előtte felnősz, ha tudsz – különben csak, mint a gyermek, maradsz babák között... Mégis az ember álmodó, olykor messze néz, s látomása beteljesül...

*A hősokeket egy közös sírnak adják,
Kik érted haltak, szent világszabadság!*

– Okuljatok mindannyian e példán. / Ilyen az ember. Egyedüli példány. / Nem élt belőle több és most sem él, / s mint fán se nő egyforma-két levél, / a nagy időn se lesz hozzá hasonló.

(Kosztolányi)

– elment, és csak találgatjuk, ki volt valójában. Életében rejtőzködött. Néhányaktól hallani, de mint *kiváltságot* említik, meghívást kaptak lakásába. Egyikük szobát emleget, ahol mindössze egy asztal állt középen, rajta szobor, szék sem, szekrény helye is üres, de sok kép a falakon, ő festette. Váratlanul ment el, ha tudott volna, akkor sem búcsúzott volna. Életében vastok falak mögött nyílhatott meg, jobbra önmagának. Félt volna az emberektől – de vágyott utánuk? Válaszát magával vitte, többé nem beszél. Amikor hatalomra került – ridegen döntött emberekről, mintha csak bábukról. Ha ment valahová, inkább kitérték előle. Utóbb, tán jóvátenni, ami általa történt – köszönt. Hangosan, előre. Mintha csak engesztelni akarna azért, amit elkövetett, amíg nála volt a *pálca*, amelyet használt rendszeren. De tapasztalhattuk elégszer, egyszer fenn, másszor lenni, nemigen akad kivétel, legföljebb, ha elszólít a Parancsoló. Lehet, nem a maga életét élte, csak azt, amivé lenni akart. Sokan hiszik, nem választathatunk, mielőtt büntetésül vagy nem – ránk virrad a földi nap. Így van-e, vagy sem, ki tudja? De ha választhatunk utat, melyet azután át- meg átfonnak a Párkák, csomót csomóra kötve – keveseknek marad hely önmegvalósítani. Gúzsba kötve táncolunk többnyire. Aki, mint szirt a habok között, hullámtörő – zord magához, mint másokhoz is. Bűnhődést érdemel? Elismerést, mert a maga útját járta tűzön-vízen átgázolva? Isten a bíró.

– Hagyd a kacagást, de őrizd meg azt a semmitmondó vidámságot, mely csak annyi, mint hunyorgó fény fodrozódó vízen. / Fűszál hegyén hintázó harmatcsepp, könnyű tánc az Idő peremén: ilyen legyen az életed!

Régi hindu költő sorai, Rabindranath Tagore útmutatása. De nem követheted, bármily vonzó is. Az idő peremén élni – folyvást hajolni a nemlét felé. Minap videót néztem egy húsz év körüli, szép arcú fiúról, feszültségtől dideregve, mert a belvárosi Tisza-hídon jött át Újszegedről, de odafönt, a híd tetején. S ha ez nem lett volna elég, átkelt az egyik összekötő pilléren is, amelyről ha lezuhan, az úttesten töri össze magát. Mindezt végigfilmezte, a frászt hozta ránk. Bevezetőül valami cigit szívott. Természetesen az ő élete, a maga bőrét viszi vásárra. Barátai kísérték a járdáról is filmezve, majd mikor a korlátról a járdára ugorva leérkezett hozzájuk, nem leplezett indulattal fogadták az örültet. Egy fiatal élet ilyen kockáztatása értelmetlen, bűnös, felelőtlen. Megcsinálta, sikerült neki – de nem boldogíthat. Nézőit sem.

– tanár úr, ez könyv! Az ijedt kiáltás egy főiskolás diákból szakadt föl, amikor meglátta a könyvet, amelyből készülnie kellett volna a következő órára. Nem engedetlenség, csak segélykérés – nem akar ilyen sokat olvasni. Manapság az emberek döntő hányada nem szeret olvasni. Sem sokat, sem keveset. Nehezebb szöveget végképpen nem. Az ezredforduló tájékán még 100 körül volt az irodalom, történelem, filozófia szakokra jelentkezők száma a felsőoktatásban, az idegen nyelv szakok is válogathattak a beiratkozók közül. Ma számos bölcsész tanszéken annak örülnek, hogy az évfolyamindítás alsó határa 5 fő! Mi még az özvíz előtt 120-an kezdtük az egyetemet az évfolyammal. Ma újságírók akarnak lenni, média szakosok leginkább a bölcsészek közül, nagy az érdeklődés a lélekgyógyászat iránt, a természettudományok területén az informatika, programozás vezet. Végül is mindez kell. De ettől még az emberek tömegei nem olvasnak. Kérdeztem kiváló egyetemi professzorom, ki sokunknak volt példa, ismer-e nem szakmabelit, aki verset olvas. Nem író, mert olyat én is tudok, hanem aki olvassa a rímes, rímtelen sorokat. Egy matuzsálem korú bácsit említett, aki azonban maga is követ el lírát. Mellettem Nemes Nagy Ágnes, Faludy, Mécs László verseskötetei. Nem dicsekvés, bölcsészsként végeztem. Bocsánat, itt van még Arany és Homérosz. A régi költők még tisztelték a nyelvet, az olvasót, és valóban verset írtak. Szép szavúak, olyik bölcs ember volt. Elmondtak

olyat, amit te vagy én éppen csak dadogva ki-gondol. Hajdanában nekünk még azt mondták a gimiben, kerülhetsz olyan társaságba, ahol kell a műveltség, különben kinevetnek. Ettől ma biztosan nem kell tartanod, különben is tréfának vennéd. Magad miatt olvas – ha képes vagy rá...

– 81 évvel ezelőtt a szegedi Fogadalmi templomban – a szokásos hófehér menyasszonyi túllruhában és elegáns fekete öltönyben – egybekelt egy ifjú pár, a 28 éves úri szabó és a hasonló korú varrólány. A városban még semmi nyoma a fél éve megindult világháborúnak, különben is, mit számít az a mézeshetekben. Nem sokkal később azonban az ágyúdörgés igenis betört hozzánk, a szabóságot föl kell adni, Reich Erzsébet elbocsátja a varrónőket – hogy ne vigyék el katonának, a szabó bemenekül a vasúthoz. Vonatkísérő lett, a tehervonatok végén, nyitott fülkében utazik, és ha a mozdony fékez, ő is tekeri a fék-kereket. Születik öt gyerek, az első gyermekbénulást kap, a másodikat magához szólítja az Ég. Jönnek az ötvenes évek, a jegyrendszer, a 25 dekás napi kenyérfejadag. '56 forradalma idején apa vasutassapkájáról letépi a csillagot, a szomszéd följelenti, de megússza. Anya, amíg otthon van, megfőz 10 hektoliter zsírtalan, üres krumplilevest, számolatlan lábas krumplis és grízes tésztát, hordószám paradicsomos káposztát, és hoz napi két kiló kenyeret, amelynek a felét lekeni vacsora előtti zsíros kenyérnek. Az estebédek maradékát másnap reggel kitörölgetik a lábas fenekéről, iskola előtt. Időközben a négy gyerek a szülőknek fölfoghatatlanul gyorsan felnő, elvégzik a gimnáziumot, és az egyetemet is, felvételüknél munkás származásúak. Amikor felnőttkorba léptek, a telefon idegen volt számukra. Ma unokáik tankönyvet sem használnak – *benne van a gépben*, az meg a zsebben, de inkább a kézben. Az ifjú szabó és a varrólány – nem ismerne rá erre a világra, amely pedig az övék is volt valaha – gyermekeik is csak dadogva...

– a világ, amelyben élünk, s amely valame-lyest tán miénk is, szóval világunkban egyre kevésbé kelendő a rend. Nem a zsarnok kiskirályok rendjéről beszélek, mert ők azt szeretik, de nagyon – légy jó alattvaló! Persze demokratikus köntösben, de azért csak állj haptákba, ha

feléd pillant. Nem erről, a belső rendről beszélek. Korniss Péter Kossuth-díjas fotós, a nemzet művésze azt mondta, régen egy parasztember legfőljebb katonáskodása idején hagyta el faluját – ma csángók dolgoznak Budapesten vagy éppen Spanyolországban. A képernyőn akkor is bemegy hozzájuk a világ, ha nem szeretnék. A csángó kislány *górkó*ival a lábán akart magáról egy képet, ehhez ragaszkodott. Nem arról van szó, az jó volt, ez rossz. Különben sem lehet már visszafordítani az időt – ez van. Nem kell lelkesedni, de ez jött ránk. A jövő? Bármi lehet, világpolgárokká lesznek az unokák, nem is lesz falu, mindenki a városba megy lakni, élni, megszűnnek, fölbomlanak a nemzetek, valami keveréknyelven beszélnek, a tudatlanság kötelezővé válik – jönnek a gépek. Ha elsüllyedünk... majd az a rend uralkodik... továbbra is Amerika, Kína, a nagyok irányítanak, a szép lelkeknek nem osztanak lapot. Másképp lesz? Akik megérik, meglátják. Jeleit akár már holnap is fellelhetik...

– Gréti néni igen közel jár a 100-hoz, már évek óta egy szeretetotthonban lakik, rosszul lát, és valamelyest a hallásával is gond van. Jobbára rádió szól nála éjjel-nappal, mivel már hosszabb ideje nincs szobatársa. Amióta járvány van, nincs látogatás, telefonon beszél barátnőivel, de mert azok is öregek, ezek a telefonok is ritkulnak. Térdfműtéte volt nemrég, előtte sem igen sétálgatott, azóta csak a legszükségesebbeket. Egy ismerősének most mégis azt mondta, egy kicsit ábrándosan – ha Isten megengedi, ő még szívesen élne pár évet... *Te rongyos élet, bolondos élet... Te rongyos élet, bolondos élet! / Mitől tudsz olyan édes lenni, mint a méz?*

– Gyula bácsi lábát vagy 30 éve levágták, eleinte mankóval billegett, máskor fölötötte a mülábát. Pár éve azonban ágynak esett, ki se nagyon kelt. Feleségével ötven éve éltek együtt, az asszony is betegeskedett. Sokszor mondogatták – együtt szeretnének elmenni. Amikor a néni rövid szenvedés után átkelt azon a sötét vízen, ahogy a régi görögök mondták – a bácsi nagyon ment volna. Azután, éppen két héttel felesége halála után lehunyta pilláját ő is. Isten meghallgatta kérésüket. Folyton mondta, megy az asszony után, újra együtt lesznek... Úgy van-e ott, vagy sem, majd megtudja, aki odaát lesz...

– a házasság, mint minden emberi kapcsolat – titok. Mármint a belvilága. Amit kifelé mutatunk, sokszor csak púder. Nem azért, mert titkoljuk, hanem személyes ügynek tekintjük – másra nem tartozik. A celebeket leszámítva – vajon miért tartozik rám a bulvárlap címlapján megosztott hír, hogy Vivienék mégis válnak, pedig *álomesküvőt* tartottak, és van egy gyerekük is... Valójában a „dicshimnuszokat” sem kedvelem, hogy milyen boldogok stb. Öreg barátom áldó imádsággal emlegeti egykori felesége nevét – akit azért olykor-olykor kihagyott az életéből. *Kezdjetek el élni, hogy legyen mit mesélni...* Embere válogatja. Ha képesek vagytok emberi módon beszélni egymásnak, s ha ettől nem is változtok, de ő is, meg te is meghallgattátok egymást – már történt valami. Egyszer *belezúgtam* valakibe, természetesen házasként. Meg sem próbáltam ellenállni, olyan gyönyörű volt. Boldogan sodródtunk az árral... tudni sem akartunk házastársaink fájdalomáról. Utóbb, annyi év után kérdem: megérte? Nincs válasz. Az emberi érzések erejét, a vágy vonzását nem lehet mérőrud mellé állítani. Talán még tudatos döntést sem hozhatsz minden helyzetben. Egy időben azt kérdezte tőlem: tudsz jobbat? Természetesen nem! Furamód, szerelmünk magányossá tett. Rajta kívül – senki. Aztán nagy keservesen véget ért. Embertelen fájdalommal. Amikor kimondtuk a holtodiglant – együtt indultunk a hegyre... *volt víg napunk elég – John Anderson, szívem, John...* A régi költő, Robert Burns még tudott verset írni, nem tehet róla, de a világ időközben eszement módon megváltozott! A házasság is, melyet tömegek a munkájukkal kötnek. Marad-e még hely szívükben a szerelemre...

– *Emlékezet,
most azt hiszed, volt, most meg azt hiszed, hogy
nem létezett.*

[...]

*Emlékezet,
tebenned él és van, de hogyha meghalsz,
elvész veled.*

Kosztolányi szavai, de korábban soha nem is olvastam, csak most találtam versei között, amikor már-már időszerű, kivált a bennem is fölhalmozódott élménytömeg közelít ahhoz, hogy elvész. Ez a világ rendje, ne légy érzelgős, eddig

még elment mindenki emberfia, egyedül Jézus támadt föl. Igaz, emlékezeted hullámzik, mint a folyó, egyszer a fölszínen lebegnek tárgyai, más-kor mélyen alásüllyednek. Gyermekkorod élményei... mezítláb tapickoltál a ház mögötti téglaköveken... azután a Tisza-töltésen, Újszegeden, ott a vastorony alól néztél föl a csúcsra... a parti homokban jártál, mindenütt mezítláb... Mikszáth azt írja egyik hőséről, amikor tótul beszélt, ez neki olyan volt, mintha mezítláb járna... Az illető nemes, nemzeti férfiú, Kozsehuba Tivadar volt, az imént megnéztem. Ez megmaradt a fejemben, bezzeg megannyi tényleg fontos név, dátum elúszott valamerre... nevek, emberek számosan voltak, ismertük egymást, mintha köd mögött... Ezért az emberi történelmet sem lehet elmesélni, hisz a tengerek szerelem, találkozás, csalódás, hazugság, halál, fájdalom – elveszett az időben. Isten megőrzi ezeket? Utóbb azt mondja majd – *íme, az ember!* Nem tudhatjuk, csak élünk, jól, rosszul őrizve múltunk, s egyszer elmegyünk. Nyomtalanul? Te is?

– öreg barátom, sok száz, több ezer sikeresen elvégzett műtét után, évtizedeken keresztül megrögzött operabarát – most kiakadt a dalos vetélkedő zenéin. Dallamtalan, nélkülöz minden vonzó muzsikát, értelmetlen szóvégű, feltűnésre törekvő. Nem is sorolom tovább panaszait. Kis töprengés után Theodor Adorno neve bukkant föl bennem, a 20. század legjelentősebb zeneértőinek, gondolkodóinak egyike. Egy helyen azt a kérdést teszi föl, számomra is érthető módon, vajon milyen alapon mondjuk azt, *komoly*, magasabb művészi értéket hordozó zene és nem... A slágert negyedmilliónyian fütyörészik, a klaszszikust ennek töredéke... Nem kérdezi egészen komolyan, de annyira igen, hogy egy kicsit megálljunk. Vajon a mai daltulajdonosok (Dinnyés Józsi) is szeretnék, ha nótáikat énekelnék, csak úgy dúdolnák rajongóik? Szörényi Levente dalát úgy *közvetítette* a tévé ('60-as évek), hogy a garatig hatolt a kamera... *a mert még fáj, fáj minden csókod* mégis sláger lett. A zene tükrözi a kor életérzését, melyben születik. Fred Hoyle kiváló csillagász Beethoven-muzsikával bűvölte el a fe-

lete felhőt, én ma Mike Oldfield és Jean-Michele Jarre zenéit küldeném. Dallamos, vidámító, szívhez szóló zene a lélek mélyén fogan, kivételes adomány, Mozart, az isteni gyermek birtokolta, mint a *Szeptember végén* költője... Kiváltságosok. Mások ébren tartják vágyad a zenére. Ők is fontosak, ha ismerik helyüket abban a környéken világra, ahol csak a produktum számít, és tinik ítélnék – dúdolják-e dalod?

– kamaszkorú voltam, még nem borotválkoztam, de nőtt a szakállam rendesen, mi akkoriban még szűzen nőttünk föl, sört is csak az érettségi banketten ittam, keserű volt, szóval a gyermekbénulás-járvány elért, így magas szárú cipőt viseltem. Azt suvickoltam rendesen a folyosói ablaknál, és volt rajta mit fényezni... Aznap este bál volt a Radnótiban, s engem mint „maródit” tornából felmentve, talán Zsedényi tanár úr szava, a pénztárba osztottak be, a belépőt szedtem. Próbálom felidézni az árát, de nem megy, olyan 10 Ft lehetett, de ha soknak tűnik, mert akkor volt 3,60 a kenyér, akkor csak 5 volt. Azért kaptam ezt a bizalmi posztot, a portás helyét, mert úgysem táncolok, hasznosítsam magam, ha már odajárok. A feladathoz öltözve, apám varrta, átigazított vasutaszakóban és fényesre suvickolt cipőben, bár azt úgy sem látták, szedtem a pénzt. Bizalmi poszt. És ahogy ott dolgozok az ablakban, kefe, paszta, emlékszem, olyan kis riglis fémdoboz, meghallottam a zenét. Nem tudtam, ki a szerző, a címet sem, csak a zene áradt felém, olyan erővel, hogy egyszeriben mindent elárasztott. Valami áradó, eleinte messziről érkező, mint közelebb-közelebb dübörgő tenger, zúgott felém, senki nem tudta volna megállítani... ünnepi készülődésem jelentéktelenné vált, a zene magával ragadott. *Ravel: Bolero* – Valaki más is jelen van, és most megmutatkozott... Kosztolányi sem mond Róla többet...

Bizony, ma már, hogy izmaim lazúlnak, úgy érzem én, barátom, hogy a porban, hol lelkek és göröngyök közt botoltam, mégis csak egy nagy, ismeretlen úrnak vendége voltam.